

İrlandalı Rahip Robert Walsh'in 1820 yılındaki Kuşadası İzlenimleri

Kitabın Adı : “A Residence at Constantinople”(Cilt 2)

Yazar : Robert Walsh

Yayınevi : Frederick Westley and A.H.Davis, Londra

Kitabın basım tarihi: 1836

İrlandalı bir rahip olan **Robert Walsh'in 1820 yılındaki Kuşadası ziyareti** bölgemizin en karışık döneminde olmuştur. *Aslında ziyareti Kuşadası şehir merkezine yapmamıştır, Pamucak bölgesine yapmıştır.* Ancak 1820 yılında bölgemizde neler olup bittiğini öğrenmemiz açısından ziyareti kayda değer buldum. Adeta Kuşadası ve havalisinin karanlık ve korkulu bir dönemini anlatmaktadır. Okurlarımız bilirler, “**Gezginlerin Kaleminden Kuşadası**” bölümünde Kuşadası ve yakın çevresini coğrafi ölçüt olarak aldık. Gezginlerin Selçuk-Efes veya Söke gibi yerlere ait notlarını anlatımlarımızın içine katmadık. Ancak 1957 yılına kadar Kuşadası'na bağlı bir nahiye olan Selçuk'un Pamucak bölgesine ait Robert Walsh'in gözlemlerini sizlere aktarmaz isek bir eksiklik olacağını düşündük. Bu nedenle, Walsh'in bu gözlemleri sizlerle paylaşmayı uygun gördük. Gerçekten de Kuşadası'nda kan ve gözyaşının hâkim olduğu bir dönemde gelmiş Walsh. 1820 yılının Kasım ayında. **Tepedenli Ali Paşa** ismini hepimiz duymuşsunuzdur. *Bu zat Osmanlı Devletinin Yanya Valisidir.* Osmanlı Döneminde Yanya denilen yer bugünkü Yunanistan'ın Epir bölgesidir. Yunanistan'ın Arnavutluk sınırına bitişik bir yer. Yanya Valisi Tepedenli Ali Paşa 1820 yılının Ağustos ayında Osmanlı Devletine isyan bayrağı açar. Bunun üzerine, zaten zayıf durumda bulunan Osmanlı İmparatorluğu isyanı bastırmak için buraya askeri güç gönderir. İmparatorluğun bu zayıf durumundan ve Osmanlı Ordusu'nun isyanla meşgul olmasından yararlanan Osmanlı Rumları da fırsat buldukları her yerde Osmanlı Devletine karşı ayaklanmaya başlarlar. Daha doğrusu bir sene sonra 1821 yılında başlayacak Yunanlılara göre “**Yunan Bağımsızlık Savaşı**” bize göre “**Mora/Yunan Ayaklanması**”nın provalarını yapmaya başlarlar. Mora'da, Balkanlar'da, Ege'de, hatta adalara yakın durumdaki Anadolu'nun kıyı kentlerinde Osmanlı Devleti'ne ve Osmanlı Devletinin asli unsuru Türklere karşı savaşmaya başlarlar. Hatta bu ayaklanmanın ana parolası olan “**Hiçbir Türk kalmayacak, ne Mora'da, ne de dünyada**” anlayışından hareketle isyancı Rumlar Ege Denizine çıkan Türklere ait her tekneyi batırırlar, içindeki Türkleri de katlederler. Bununla da yetinmezler kimi zaman tekneleri ile Anadolu kıyılarına çıkararak Anadolu Rumlarından da yardım alarak Türk köylerine saldırırlar, düpedüz katliam yapmaya başlarlar. Devletin bunları bastırmak için yeterli gücü yoktur. Türk halkı çaresiz kalır. Kendi başının çaresine bakmaya ve kendi savunmasını örgütlemeye başlar. Ancak yeterli olmazlar. Bu yüzden Türklerin bir kısmı sahil bölgelerini boşaltarak Anadolu içlerine gider. İşte 1820 yılının bu karanlık atmosferinde Osmanlı Devleti Ege Adalarında ayaklanan Rumları bastırmak için **Scala Nova** yani Kuşadası'nın Dilek Yarımadası bölgesinde asker toplamaya başlar. Zayıf durumdaki donanmasına Ege Denizi'nde devriye görevi verir.

Kuşadası'ndaki askerlerin idaresi için bir “Paşa” görevlendirir. Buna rağmen bütün denizci Rum Tüccarlar ellerinde bulunan 600 ticaret gemisini Rum korsanların emrine vererek, Anadolu'daki Türk köylerinin katledilmesine aracı olurlar. Ege Denizi adeta ayaklanan Rum korsanların gövde gösterisi yaptığı bir deniz haline gelir. Bu katliamlardan en fazla muzdarip olanlar *Kuşadası Körfezi'nde bulunan Türk Çanlısı denen şimdiki Davutlar, Kuşadası merkezi, Ayasuluk denen Selçuk, Sığacık halkıdır*. Korsanlar geceleri karaya çıkarak en yakın Türk köyünü basar, çoluk-çocuk demeden bütün ahalisini öldürür, ardından taşınabilecek nitelikteki her türlü tarımsal ürün ve hayvanları gasp ederek gemilerine götürürler. Sistem böyle çalışır. Bu nedenle civarda oturan Türk Halkı nefsi müdafa için eli silah tutan kimler varsa yurdunu savunmaya başlar. Özellikle yörenin ileri gelenleri silahlı devriye birlikleri oluşturur ve Rum korsanları gördükleri yerde imha eder. Ortalık kan revan içinde kalır. Türk ve Rum toplumları arasında kan davası başlar. *Hatta öyle bir hale gelir ki Kuşadası'nda 1821-1823 yılları arasındaki Türk-Rum çatışmasında binlerle ifade edilebilecek sayıda her iki taraftan insanlar ölür.* **Robert Walsh** işte böyle bir ortamda Anadolu topraklarına ayak basar. Robert Walsh'in bölgemizdeki eylemlerine tam anlamıyla bir seyahat denemez. Ülkede adeta her şeye ve herkese şüphe ile yaklaşıldığı korku dolu bir hava vardır. Bu yüzden Walsh'in Kuşadası-Pamucak macerası bir seyahat gözleminden daha ziyade can derdine düşmesini anlatan notlardır. Seyahat notlarını aktaracağımız **Robert Walsh** kimdir sorusunun cevabı ise şöyle: 1772 yılında İrlanda'nın Waterford kentinde dünyaya geldi. Trinity Kolejini bitirdikten sonra bir süre yargıç olarak görev yaptı. Ardından İrlanda Katolik Kilisesi'nde kendisine papaz rütbesi verildi. Daha sonra iki arkadaşı ile birlikte iki ciltlik “*Dublin Şehri Tarihçesi'ni*” yayınladı. Birkaç yıl sonra St.Petersburg'daki İngiliz Büyükelçiliği'nin papazı olarak Rusya'ya gitti. 1820 yılında İstanbul'a Büyükelçi olarak tayin edilen Lord Strangford'un özel papazı olarak Büyükelçi ile birlikte İstanbul'a geldi. İstanbul'a gelirken gemisinin uğradığı Cebelitarık, Malta, Korfu, Zante, Ege Adaları, Milo, Atina, Naxia, Antiporos'u gezdikten sonra Truva ve Gelibolu'yu dolaştı. Büyükelçi ile birlikte Türkiye'de 4 yıl kaldı. Bu süre içerisinde hem İstanbul'u hem de Anadolu'nun çeşitli yörelerini gezdi. Seyahatlerine ait gözlemleri 1836 yılında iki cilt halinde “**A Residence at Constantinople, During a Period including the Commencement, Progress and Termination of the Greek and Turkish Revolutions**” (*Türk ve Yunan Devrimlerinin Başlangıç, Gelişme ve Sonuç Bölümlerini içinde Alan Bir Dönem Boyunca İstanbul'daki İkametim*) adı altında kitap olarak yayınladı. Bu kitabında eksik bıraktığını düşündüğü hususlara daha sonra “**A Journey from Constantinople**”(İstanbul'a bir Seyahat) adlı eserinde yer verdi. İstanbul'daki dört yılının ardından Büyükelçi'nin tayininin Brezilya'ya çıkmasından sonra Rio de Janeiro'ya gitti. **Brezilya'daki köleliğin kaldırılması için çeşitli yazılar yayınladı ve batı kamuoyunda yankı uyandırdı. Köle Ticaretinin yasaklanması için uğraş verdi.** Bu çalışmaları ile ün kazandı. Çalışmalarının sonucu 1850 yılında alındı: Brezilya'da köle ticareti yasaklandı. 1835 yılında İrlanda'ya döndü ve 1852 yılında burada öldü. Robert Walsh İzmir'e gemi ile uğradıktan sonra bütün kıyıları dolaşarak Pamucak Bölgesine gelmiştir. Seyahat ettiği İngiliz Gemisi Pamucak açıklarında demirledikten sonra Efes'i gezmek için kayıklarla sahile çıkmışlardır. Asıl amaçları Küçük Menderes Nehri'nin su yolunu kullanarak Efes'e kadar gitmektir. Robert Walsh bölgemize ait seyahat notlarını kitabımın ikinci cildinde yer vermiştir. Bundan sonrası İrlandalı rahip ve gezgin Robert Walsh'in anlatımları:

.....

Şimdi gecenin üçü ve gemimiz Cayster'in (Küçük Menderes) denize kavuştuğu yerin iki mil açığında demir attı. Yaklaşık olarak altı mil aşağıımızda Samos Adası'nın tam karşısına gelen yerde, adeta Asya Kitası'nın devamıymış gibi gözüken ve belli belirsiz dar bir boğazla birbirinden ayrılmış durumdaki kara parçasında bir yamaca inşa edilmiş Scala Nova duruyor. Samiyenler(Sisamlılar) sık sık adalarından buraya çıkarak Türklerle çatışıyorlardı. Bu yüzden bizim kalabalık bir şekilde karşı sahillere çıkmamız dikkat çekebilirdi. Bu nedenle biz de tabancalı ve çakmaklı tüfeklilerden oluşan on sekiz kişilik bir ekip hazırlayarak iki kayığa bindirdik. Denizin dalgalarıyla boğuşarak Cayster'in denize döküldüğü noktayı güç bela geçtik ve karaya çıkarak ova istikametinde ilerledik. Bu muhteşem ova, içerilere kadar on sekiz kilometre uzunluğunda 7-8 kilometre genişliğindeydi. Ovanın etrafını çeviren ağaçlar ve harabelerle süslenmiş rüya gibi tepelerin düzensiz izdüşümleri ovayı kaplamıştı. Cayster Nehri ovayı baştanbaşa kıvrılarak menderesler yaparak geçiyordu. Bazı yazarlar bu nehri Meander (Büyük Menderes) ile karıştırarak yanılıyorlardı. Türkler bu nehre günümüzde "Küçük Menderes" diyorlardı. Bu nehir eskiden olduğu gibi günümüzde de kuğularla doludur. Homer'den Virgil'e kadar tüm yazarlar tarafından bu vurgulanmıştır. Koya girerken çok yükseklerde havayı yarararak uçan kuğuları görmüştük. Biz nehir kıyısını takip ederek bir kaç kilometre nehirden gelmiş ve kasabanın harabelerine yaklaşmıştık. Artık gidebileceğimiz en uç noktaya yaklaşmıştık. Kaptan Raus henüz hava karanlık iken gemiye geri dönmemiz gerektiğini belirten işaretler veriyordu. Bu esnada biz de ovanın değişik yönlerine yayılmış durumdaydık. Yeniden toplanarak bir araya gelmek için herkes birbirine bağırmağa başladı. Ben üsteğmen ile nehir kenarında bitki numuneleri toplamakla meşguldüm. O sırada ovadaki otlakta yayılmış durumdaki manda sürüsü korkuya kapılarak homurdanarak köye doğru koşmaya başladı. Bunlardan bir kısmını bize yakın tepelerden koşarken gördüm. Daha sonra uzaklardan davul seslerini duydum. Yoldaşlarıma Türklerin alarına geçtiğini ve Samiyenler karaya çıkıyor zannederek bize karşı harekete geçtiği söyledim. Zira Samiyenlerin buradan karaya çıkıp Türklere saldırması bu bölgede sık rastlanan bir durumdu. Bu davulla yapılan uyarının ya yağmacılara karşı Türklerin tedbir alması ya da davar sürülerinin toplanması için bir uyarı olduğunu düşündüm. Bu yüzden acele edip, gemimize geri dönmek zorundaydık. Ancak nehir kenarındaki kayıklarda kimseleri bulamadık. Nehir geçişi buradan altı geniş ve düz üçgen sallarla yapılyordu. Güçlü akıntıya kapılmamak için nehrin bir tarafından diğer tarafına gerilmiş bulunan tele sal bağlanıyor ve kısa bir kürek ile nehrin dibinden iteklenerek sal hareket ettiriliyordu. Tüfeklerimizi kurarak ateşe hazır hale getirmiştik. Zira hiçbir şey düşman bir ülke topraklarında uğrayacağımız baskından daha kötü olamazdı. En sonunda nehrin denize kavuştuğu noktaya kadar geldik ve burada kenara yanaşarak karaya çıktık. Artık kayıklarımızı burada bulundurmamalıydık. Hem kayıkların ortada görünmemesi hem de mürettebatın akşam yemeği yemesi için kayıkları gemiye geri gönderdik. Türkleri burada görmemiz halinde kayıkları gemiden geri getirtecektik. Şimdi alacakaranlık başlamıştı ve gemimiz güçlükle görülebiliyordu. Bu nedenle bize kayık göndermeleri için havaya birkaç el ateş ederek işaretleşeceğimizi kararlaştırmıştık. Ancak bunun gemiden fark edilemeyeceğini düşünerek ilave bir işaretleşme kararlaştırdık.

Uzunca bir direğin ucuna lamba koyup onu sallayarak haberleşecektik. Daha sonra denizde iki ışık gördük. Bizi buraya bırakan kayıklar olduğunu zannettik. Ancak onların sırayla sahilin karşı tarafına doğru yönlendiklerini gördük. Ardından seri bir şekilde ateş açıldı. Bay Leeves ve benim silahımız yoktu. İkimiz kıyı boyunca nehrin ağzına doğru yürüdük. Hemen ne olduğunu görmek için döndüm. Ancak bizim gruba yetişemedim. Bay Leeves ise soluk soluğa bana yetişti. Bir grup atlı tarafından takip ediliyordu. Nehrin ağzındaki kum tepciğini çabucak geçti. Bize durumu anlatmak için atlı askerlerin bize çullanmasından önce çok az zamanı vardı. Ancak biz arkadaşlarımıza ulaşmadan önce atlılar müthiş bir sessizlik için o loş ışıkta bize doğru geldiler. Bizi kılıçları ile kesmeye başladılar. Birbirlerine yüksek sesle barbarca bir şeyler söylüyorlardı. Bazılarımız atlarla çiğnemeye başladılar, bazılarımızı palalarla etkisiz hale getirdiler. Biz düşünme fırsatı bulamadan kendimizi denizin içinde yığılmış bir durumda bulduk. Kara tarafından etrafımızı yarım daire şeklinde atlılar çevirmişti. Bir tek denize doğru olan arka tarafımız güvendedi. Kılıçlarımızı çektik ve elimizde silahlarımızla kıydan 3-4 metre uzakta denizin içinde ayakta beklemeye başladık. Allah'tan hepimizin silahları doluydu, silah doldurmak için uğraşmayacaktık. Hayatta kalmak için silahlarımızla sadece bir defa ateş edebilme şansımız olacaktı. Silahlarımızı tekrar doldurma şansımız olmayacaktı. Ancak kısa bir süre sessizlik oldu. Ben bizim yanımızdaki yeniçeri Ahmet'i öne doğru ittim. Bereket versin yeniçeri Ahmet'i de yanımızda kıyıya getirmiştik. Ancak O da müthiş korkmuştu. Ellerini havaya kaldırdı "Bunlar İngiliz, bunlar İngiliz, İngilizlere merhamet edin" diye bağırmaya başladı. Bu, atlılar üzerinde beklenmedik bir etki gösterdi, aramızda bir yumuşama oldu ve görüşmeye başladık. Atlıların başındaki Ağa öne doğru çıktı. Yeniçeri Ahmet, Bay Leeves'i ve beni yanına aldı ve ellerimizden tutarak Ağaya götürdü. "Bunlar İngiliz Lordları... Saraydan... Pera'dan... Padişah'ın koruması altındalar. Onların korunması için Padişah fermanı var." diye Ağaya durumumuzu ifade etti. Ağa da bizim gemimizin Scala Nova'da olması gerektiğini söyledi. Bizi bir "Hydriote"¹ gemisi sandıkları için saldırdıklarını belirtti. Şiddetli bir kargaşalığın sonucunda bunların meydana geldiği anlaşıldı. Ağa beş yüz adamını bizim hareketlerimizi izlemesi ve arazide bulup imha etmesi için farklı yönlere yollamış. Gönderilen askerlerin bir kısmı delibaşlardan oluşuyormuş. Onlar gerçekten de kan kardeşi gibi birbirlerine çok bağlı delilermiş. Ancak bu delibaş askerlerle ne bir yeri almak, ne de bir yeri vermek için savaşılamamış. Eğer biz bu delibaş askerlerin arasına düşmüş olsaymışız, bizim böyle açıklama yapmamıza izin vermeden bizi öldürürlermiş. Verilmiş sadakamız varmış ki Ağa'nın delibaşları sahilin diğer tarafına gitmişler de biz onlara rastlamamışız. Velhasıl Ağa'nın askerlerinden ikisinin bizim yeniçeriye Scala Nova'ya kadar eşlik etmesi ve durumun Scala Nova'daki Paşa'ya iletilmesine karar verildi. Bizim yeniçeriye eşlik edecek Ağa'nın askerleri Scala Nova'daki Paşa'ya durumu açıklayacaklar ve O'nu ikna etmeye çalışacaklardı. Onlar Scala Nova'dan geri dönünceye kadar biz tutsak olarak burada kalacaktık. Şimdi saat gecenin 10'u. Yedi sekiz mil ilerideki Scala Nova tamamen karanlıklar içinde. Açık havada beklemekten başka bir seçeneğimiz yok. Önümüzdeki bütün Asya çok kasvetli ve her türlü haşereyi barındıran bir bataklığa benziyor.

---

¹ Yunanistan'ın güney kısmındaki Mora Yarımadası üzerinde Peloponez'in karşısında Hydra adasında yaşayan savaşıcı Yunanlı denizciler.

Türkler bizi kuşatmış durumda, biz de merkezlerinde kumların üzerinde oturmuş, bekleyiyoruz. Bütün akşam boyu süren çatışmanın şiddetiyle ben de aşırı ısınmışım. Şimdi berbat bir şekilde soğuğu hissetmeye başladım. Avuçlarımı soktuğum kum bile dışarıdan sıcaktı. Isınmak için ellerimi kumda oyduğum çukura sokuyor, kum taneciklerini avuçluyordum En sonunda ellerimle vücudumu soğuktan koruyabileceğim bir çukur açmaya karar verdim. Ne olursa olsun dışarıda durmaktan daha iyi olacaktı. Kazdığım çukura uzandım ve üzerimi kumlarla örttüm. Vücudum nispeten ısınmıştı. Benden gören diğer arkadaşlarımda aynısını yaparak kendilerini kuma gömdüler. Hepimizin vücudu nispeten ısınmıştı. Böylece uyumaya çalıştık. Her nasılsa, kısa bir süre içinde vücudumuz daha fazla üşümeye başladı. Biz ateş yakmak istediğimizi Türklere ilettik. Başımızdaki Ağa buna izin vermedi. Herhalde bizi gören diğerlerinin de ateş yakacağından korktu. Aslında Ağa bizim yakacağımız ateşlerle kendi gemilerimize işaret göndereceğimizi zannetti. Bir ara Ağa'nın adamlarından birinin sazların arasında tütün içtiğini gördüm. En sonunda içtiği ağızlıktan yere bir köz düşürdü ve bulunduğu sazlık alev alev yanmaya başladı. Bizim için tam bir sürpriz olmuştu. Bizim bulunduğumuz yer nehrin denizle birleştiği bir nehir ağzıydı. Birkaç yüz dönümlük bu yerin her tarafı fundalıklar ve küçük sazlıklarla örtülüydü. Bu mevsimde de bunların büyük bir bölümü solmuş ve kurumuştu. Alevler yakınında bulunan her şeyi bir anda yutuyor, adeta vahşi bir ateş topu her tarafa yuvarlanıyordu. Kimi yerde otların yanarken çıkardığı çatırtılar, kimi yerde bir kükremeyi andıran seslere dönüşüyordu. Bütün alan tümüyle alevlere boğulmuştu. Alevler önlenemez bir şekilde her yana hızla yayılıyordu. Yüksek ağaçlar bile etrafını saran alevlerden kaçamıyordu. Alevler ağaçlara hızla yaklaşıyor, çevresini kuşattığı ağacı bir anda alev topuna dönüştürüyordu. Sadece denize ulaşan alevler ilerlemesini durduruyordu. Alevler bir anda önümüzdeki ağacı ele geçirdi. İlk önce ağacın alt dalları alevlere teslim oldu, daha sonra üst dalların alev alması ile ağaç bir ateş piramidine dönüştü. Biz süratle yer değiştirdik. Ateşin olmadığı sınır hattına doğru ilerledik. Alevler gecenin karanlığında vahşi kıyafetleri içindeki, kara sakallı esmer Asyalılar ile bizleri öyle gösteriyordu ki, Rembrandt'ın çizmeye doyamayacağı bir tablonun öğeleriydik sanki. Yangın yanımıza yaklaşıp kadar sazların üzerine doğru yatıyor, ateş bize yaklaştığında daha önceden yanmış olan yerlere doğru yer değiştiriyorduk. Yer değiştirmelerden haddinden fazla yorulduk. Kıpırdayacak halimiz kalmamıştı. Ben üzerimizdeki sıkıntıyı yangından kaçan böcekleri izleyerek atmaya çalışıyordum. Alevler yaklaştıkça böceklerin canlarını kurtarmak için doğaüstü bir güçle hareket edişleri bana yorgunluğumu kısmen de olsa unutturuyordu. Bu sıcak ve nemli yerde doğanın üretkenliği beni gerçekten de çok şaşırtıyordu. Minik böcekler sanki Gorgonların², Hydraların³, Chimeraların⁴ birer embriyosuydu. Üç inç kadar bacakları olan yeşil bir peygamber devesi böceği yanıma kadar yaklaştı. Benden yardım diler gibi bana baktı. Üzerinde tutunduğu otlarla bir bütün olmuş gibi adeta yürüyen bir çimen parçasına benziyordu. Elime almaya çalışırken birden uçarak uzaklaştı.

² Yunan mitolojisine göre, keskin dişli, başlarında saç yerine canlı yılanlar olan, dişi canavarlardır. Efsaneye göre gözlerine bakana taşla çevirirler.

³³ Yunan mitolojisinde, [Argolis](#) antik şehrinde, [Lerna](#) bataklıklarında yaşayan dokuz başlı bir su canavarının adıdır. Hydra'nın nefesi bir insanı öldürecek kadar zehirlidir.

⁴ Yunan mitolojisinde, ejderha, dişi aslan ve keçi olmak üzere üç başlı bulunan, kanatlı ve ateş üfleyen yaratık.

Doğada ayakta kalabilmek için içgüdüleriniz doğrultusunda yaşamak mecburiyetindeydik. Bize yakın olan çalılıkların içinden korkunç bağırsı ve çılgınlıklar bizim harekete geçmemizi gerektirdi. O sırada yakınlardan duyduğumuz sesler bizi endişeye düşürmüştü. Kesinlikle barbarların delibaş denilen diğer bölümü bizim burada olduğumuzu keşfetmişti. Bu nedenle geldiklerinde bize saldırırlar diye korkuyorduk. Sesler o kadar yakınımdan geliyordu ki, adeta olayların içinde yaşıyorduk. Ancak seslerin başka bir yerden geldiğini daha sonra anladık. Cayster Irmağının denize döküldüğü noktadaki kamış ormanına sığınmış olan çakallar ve diğer hayvanlar alevlerin kendilerine yaklaşmasından dolayı can havliyle kederli kederli uluyorlardı. Diğer taraftan benzer şekilde insanların haykırırları da hayvanların ulmalarına karışıyordu. Sonunda bizim yeniçeri şafak vaktinden az önce döndü. Paşa bundan büyük mutluluk duydu. Scala Nova'da da büyük bir sükûnet hâkimmiş; Paşa bizim serbest bırakılmamızı emretti. Bizim nehirden karşıya geçmemiz için eşlik ettiler. Ardından nerede barınabileceğimiz ve oturup dinlenebileceğimizi söylediler. Burada bizi başka bir fenomen bekliyordu. Aslında bana göre müthiş güzel bir şeydi. Nehirde pulları fosfordan pırıl pırıl parlayan bir sürü balık vardı. Üzerlerinden geçerken, zift gibi siyah balıkların pullarındaki fosforlu madde bizim teknemizde ışık oyunları oynattı. Etrafımızdaki balıkların parlaklığının oluşturduğu aydınlık teknemizi bir zafer halesi gibi aydınlattı. Komutanımız gemiye dönmemiz gerektiğini söyledi. Kıyıda tekrar kayıkları aramaya başladık. Bulduğumuz kayıklara sabah yedide bindik. Kayıktakiler bize Scala Nova üzerinden gideceğini söyledi. Kısacası tekrar topun ağzındaydık. Bizim gemi zannedersenem dün akşam Scala Nova'ya gitmiş ve oradaydı. Kayıktakilerin bize anlattığından biz öyle anladık. Bizi orada ya öldüreceklerine ya da esir alıp ülke içlerine yürüteceklerine dair şüphemiz vardı. Bundan dolayı Scala Nova'ya gitmemek için tam demir atarken Türk bayraklı bir teknenin bize yanaşmakta olduğunu gördük. Bizim tekneye yanaştığı zaman Scala Nova'daki Türk paşasının gönderdiği bir amirali gördük. Yanında tercümanı ve çavuşu vardı. Bize paşanın özür dileklerini bildirdi ve bir gece önceki yanlış anlamadan kaynaklanan durumu izah etti. Ülkenin bir kargaşa içinde olduğunu duyduğumuz kendilerine ilettik. Onlar da doğruladı. Biz de böyle bir kargaşanın Paşa'nın hayatını tehdit edebileceğini ilave ettik. Onlara elimizde bulunan ve padişahın bize ülke içinde seyahat izni veren fermanını gösterdik. Onlar bize her ağırlama ve ikramda padişahın bu fermanını mutlaka herkese göstermemizi; hatta kırsalda bir eve konuk olduğumuzda bile elimizdeki padişahın bize seyahat izni veren fermanını herkese göstermemizi tembihlediler. Ardından padişahın fermanını büyük bir saygı ve hayranlıkla öptüler ve bize geri verdiler. Daha sonra on silahlı askerden oluşan tören kıtasıyla bizi selamladılar. Sahilde bizi 20 atlının beklediğini ve seyahatimiz esnasında bize eşlik edeceklerini söylediler. Ardından biz de onları Cayster'in içinden takip etmeye başladık. Onlar karadan bize yakın eşlik ediyorlardı. Nehrin ağız kısmında küreklerle ilerledik. Nehre girdikten sonra elimizdeki uzun sırtıkları nehrin dibine dayayarak teknemizi itmeye ve böylece ilerlemeye başladık. Efes ovasının kalbine kadar Cayster Nehrinin içinden ilerlemeye devam ettik. Nehirden Efes'e gidiş, daha önceden Efes'i ziyaret etmek için hiç denenmemiş bir usuldü. Kamış ve sazlardan örülmüş ağlar kullanılarak balık avlanan bir yerden karaya çıktık. Ovayı geçerek Efes harabelerinin bulunduğu bölgeye geldik. Bu muhteşem yerin tüm özelliklerini ayrıntıları ile size anlatmam mümkün değil.

Ancak Tournefort, Pococke ve Chandler gibi daha önceden burayı ziyaret etmiş gezginlerin anlatımlarına atıfta bulunarak bazı detayları açıklayabilirim. Sadece onların kendi anlatımlarında bahsetmediği bazı küçük ayrıntıları sizlere aktaracağım. Efes zamanında Asya'nın ticaret merkeziydi. Denizden nehir yoluyla Efes'e kadar ulaşım mevcuttu. Ama bu nehir yolu şimdi nehrin taşıdığı alüvyonlarla dolmuş durumda ve kullanılmıyor. Sadece belli bir yere kadar nehirden gelebilirsiniz. Efes şehrine ait asıl iskele şimdi nehrin denize döküldüğü noktadan millerce içeridedir. İskelenin üzeri büyük mermer bloklarla kaplanmış durumdadır. Burada bulunan köprü nehrin zamanında buradan geçtiğini ve buradan Cayster'in karşısına geçmek bu köprüünün kullanıldığını göstermektedir.

.....
Robert Walsh Efes'i dolaştıktan sonra güvenle tekrar gemisine geri dönmüştür. Seyahatine Ege Adaları, Suriye-Filistin Bölgesini gezerek devam etmiştir. Keşke Efes'ten sonra Kuşadası'na gelebilseydi. O sıralarda Kuşadası'ndaki Türk ve Rumlar arasındaki gerginliği ve çatışma ortamını taraflı bile olsa bize aktarabilseydi, çok şey öğrenirdik.

Kaynak : Sedat Onar, KUYETA Yerel Tarih Dergisi 2012 Haziran sayısı